

Csóka Attila¹

Az anschluss és a hibrid hadviselés

The Anschluss and Hybrid Warfare

Absztrakt

A szerző a Krim orosz elcsatolása során alkalmazott hibrid hadviselési módszer lépéseit elemző szakirodalom által felállított modell és a náci Németország által véghez vitt anchluss előkészítését és végrehajtását hasonlítja össze azzal a kettős szándékkal, hogy egyrészt a modell működését vizsgálja egy, annak keletkezésétől 76 évvel korábbi eseménnyel összehasonlítva azt, továbbá az anchluss végrehajtásának hibrid hadviselésre jellemző lépéseit elemzi.

Kulcsszavak: hibrid hadviselés, anschluss, hibrid modell

Abstract

The author compares the model established by experts analysing the steps of the hybrid warfare method used during the Russian annexation of Crimea and the preparation and execution of the anchluss by Nazi Germany, with the dual intention of examining the functioning of the model in comparison with an event 76 years earlier, and analysing the steps of the anchluss typical of hybrid warfare.

Keywords: hybrid warfare, anschluss, hybrid model

Bevezetés

1938. március 12-én a Wehrmacht bevonult Ausztriába, majd a következő napon kihirdették az anchlussot, azaz Ausztria Németországhoz csatolását. A bevonulás,

¹ Magyar Honvédség Sodró László 102. Vegyiharc Ezred, e-mail: csoka.attila@yahoo.com; attila.csoka@mil.hu

annak előzményei, illetve az azt követő, a legitimáció látszatát biztosító népszavazás egy olyan folyamat részeként értelmezhető, amely párhuzamot mutat és részben beazonosítható a Krím orosz megszállásából és a Geraszimov-elméletből a hibrid hadviselést tárgyaló elemzésben² levezetett és modellként kidolgozott lépésekkel. A továbbiakban ismertetem a hibrid hadviselésre vonatkozó modell fázisait, ezután források alapján röviden bemutatom Ausztria helyzetét az első világháborút követő időszakban, majd vizsgálom az események és a hibrid hadviselés fázisainak kapcsolatát.

A hibrid hadviselés

2014-ben a Krím félsziget elcsatolása felhívta mind a szakértők, mind a lakosság figyelmét arra, hogy nem feltétlenül szükséges nagy intenzitású nyílt fegyveres küzdelem a katonai célok eléréséhez, ideértve területek elcsatolását is. Valerij Geraszimov 2013-ban publikálta elemzését,³ amelyben a hagyományos katonai erővel szemben előnyben részesíti a nem katonai eszközöket, úgymint diplomáciai, gazdasági, információs eszközök alkalmazását, az ezekkel történő nyomásgyakorlást, befolyásolást, belső bomlasztást. Az elemzés megjelenésekor nem okozott nagy visszhangot, a Krím elcsatolását követően, az események fényében került igazán a figyelem középpontjába.

Rácz András *Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában* című munkájában a krími, kelet-ukrajnai események tükrében induktív módszerrel a hibrid háborúk működését jellemző modellt állított fel, amelyben meghatározza az *előkészítést*, *támadást*, illetve az *elért sikerek stratégiai kihasználását* mint három fő tevékenységet, valamint azokon belül további három-három, azaz összesen kilenc fázist különböztet meg.⁴ Az 1. táblázat bemutatja a fázisokat, illetve azok tartalmát.

A modell felállítása során az induktív kutatási módszert vette alapul a szerző, azaz adatok elemzését követően következtetett olyan általános megállapításra, amely a hasonló típusú eseményekre alkalmazható. Az induktív kutatási módszer azonban amellett, hogy új elméletek kidolgozására alkalmas, új perspektívák felfedezését teszi lehetővé, nem feltétlenül biztosít megismételhető eredményeket, illetve egy esemény elemzéséből kidolgozott általánosítások nem feltétlenül alkalmazhatók minden hasonló eseményre változtatás nélkül.

A Krím elcsatolása és Ausztria bekebelezése a nyilvánvaló különbségek ellenére (egy ország bizonyos területe versus egy teljes ország érintettsége, illetve az időhöz viszonyított eltérése) hasonlóságot mutat.

² RÁ CZ 2014.

³ GERASZIMOV 2013.

⁴ RÁ CZ 2014: 10–12.

1. táblázat: A hibrid háborúk fázisai, azok tartalma a Krim elcsatolásának tükrében

A fázis megnevezése	A fázis jellemzői
1. fázis: Stratégiai előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • lojális civil szervezetek, média támogatása • a sebezhető pontok felmérése • diplomáciai és médiapozíciók kiépítése
2. fázis: Politikai előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • a helyi központi hatalommal szembeni elégedetlenség szítása • államigazgatási és erőszak szervezeti vezetők és szakemberek megvesztegetése, átállítása • kapcsolatfelvétel a bűnözői csoportokkal
3. fázis: Műveleti előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • megtámadandó országgal szemben kiterjedt politikai és gazdasági nyomásgyakorlás, dezinformáció • hivatalnokok, erőszak szervezeti vezetők, valamint a helyi bűnözői körök mozgósítása • kapcsolatfelvétel a helyi oligarchákkal
4. fázis: A feszültség kirobbantása	<ul style="list-style-type: none"> • kormányellenes tüntetések szervezése • beszivárgó különleges erők • provokációk és szabotázsakciók • a média erős zavarkeltése
5. fázis: A központi hatalom kiszorítása	<ul style="list-style-type: none"> • az igazgatási épületek és stratégiai jelentőségű pontok elfoglalása • médiatevékenység, információs, tájékoztatási tevékenységek kontrollja • a helyi fegyveres erők megbénítása
6. fázis: Alternatív politikai hatalom kialakítása	<ul style="list-style-type: none"> • alternatív politikai központ kikiáltása • új politikai testületek létrehozása • információs monopólium • ellentámadás blokkolása
7. fázis: Az eredmény politikai stabilizálása	<ul style="list-style-type: none"> • népszavazás szervezése • médiakampány • a támadó ország segítségének kérése
8. fázis: A terület elszakítása az anyaországtól	<ul style="list-style-type: none"> • a terület anektálása, vagy bevonulással az anyaország gyengítése „békefenntartó tevékenység” vagy „válságkezelés” jelszava alatt
9. fázis: A megtámadott ország politikai mozgásterének tartós korlátozása	<ul style="list-style-type: none"> • az elvesztett terület súlyos gazdasági nehézségeket, tartós belső egyensúlyvesztést okoz • területi integritás hiányában a megtámadott ország nem csatlakozhat ezt igénylő katonai vagy politikai szövetséghez

Forrás: RÁCZ 2014: 10–12.

A továbbiakban ismertetem Ausztria helyzetét az első világháborút követően az anchluss végrehajtásáig vizsgálva, hogy az események hogyan illeszkednek a modell által meghatározott különböző fázisokhoz. Tekintettel arra, hogy a NATO terminológiai adatbázisa nem tartalmaz fogalmat a hibrid hadviselésre vonatkozóan, illetve a nemzetközi szakirodalomban sincs konszenzus a megítéléséről,⁵ az elemzés kiinduló feltételezése az, hogy az anchluss kivitelezése hibrid eseménynek tekinthető.

⁵ SOMODI-KISS 2019: 22.

Ausztria a két világháború között

Az Osztrák–Magyar Monarchia az elveszített első világháborút követően felbomlott. A Magyarországra vonatkozó, 1920. június 4-én aláírt trianoni szerződést megelőzően 1919. szeptember 6-án írták alá a felek a saint-germaini békeszerződést, amely 1920. július 16-án lépett hatályba és létrehozta Ausztriát. A győztes hatalmak az országhatár kijelölésénél nem vették figyelembe a lakosság nemzetiségi összetételét annak ellenére, hogy ez az osztrák delegáció hangsúlyos kérése volt. A döntés nyomán Ausztria területe a korábbi monarchia területének 22%-ára csökkent, amelyen (elveszítve a magyar mezőgazdaságot, a cseh ipart) a nemzeti jövedelem mindössze 30%-át állították elő.⁶ Több vezető szemében kérdésessé vált, hogy az állam képes-e önállóan működni, ezért már a béketárgyalásokat megelőzően keresték az alternatív lehetőségeket, beleértve az Anschlusst. Tekintettel arra, hogy a föderáció Magyarországgal, illetve a monarchia további utódállamaival nem volt lehetséges, a Németországgal való egyesülés kézenfekvőnek tűnt, hiszen az a gazdasági, illetve részben a társadalmi problémákon is enyhíthetett volna. Ennek megfelelően a béketárgyalások során az osztrák delegáció egyik fő célja a Németországgal való egyesülés volt, azonban a szerződés – kifejezetten Franciaország szándékát tükrözve⁷ – tiltotta azt a Népszövetség külön engedélyéig.

Mindeközben Németországban a társadalmi polarizáció hangsúlyossá vált, az 1918–19-es forradalom nyomán a császárságot felváltotta a köztársaság, a változások azonban osztrák bizonytalanságot eredményeztek a csatlakozás megítélésének tekintetében. Egy nem hivatalos népszavazáson Vorarlberg tartományban a szavazók elvetették a Németországhoz csatlakozást, Svájcot vonzóbbnak tartották – Svájc viszont nem vette fel a kapcsolatot az osztrák tartománnyal, mivel az osztrák kormány azt nem támogatta. Mindemellett Tirol túlnyomó többsége támogatta az Anschlusst, mivel azt a párizsi szerződésben Olaszországhoz csatolt Dél-Tirol visszaszerzése eszközének tekintették,⁸ így megállapítható, hogy a lakosság hozzáállása a Németországgal történő egyesüléshez vegyesnek volt tekinthető.

A húszas évek első felében hiperinfláció súlyosbította a gazdasági helyzetet, azonban a Népszövetségnek köszönhető hitel stabilizációt hozott. 1931-ben a világgazdasági válság begyűrűzött Ausztriába is, ami az egyik jelentős bank csődje miatt az országot az államcsőd szélére sodorta. A nehéz gazdasági helyzet, valamint a nemzetiszocialista párt németországi térnyerése megerősítette az osztrák nácik helyzetét. 1932-ben a keresztényszocialista Engelbert Dollfuss-t a konzervatív kormánykoalíció kancellárjává választották. Dollfuss az erőskezű kormányzásban hitt, és ideológiai ellenfélként tekintett a kommunistákra, valamint a nemzetiszocialistákra is.⁹ Amikor 1933-ban egy szavazással kapcsolatos adminisztratív vita során a Nemzeti Tanács elnöke és alelnökei lemondtak, Dollfuss működésképtelennek minősítette a testületet és bevezette a rendeleti kormányzást. Németországban ezzel egy időben a felhatalmazási törvény elfogadásával Adolf Hitler gyakorlatilag diktátori jogot szerzett, és a náci párt kivételével

⁶ FIZIKER 2013a: 431.

⁷ HASLINGER 2016.

⁸ KERÉKES 1972: 447.

⁹ ROIDER et al. [é. n.].

betiltott minden más pártot. Hitler erősítette az Ausztria bekebelezését tartalmazó propagandát, ami Dollfuss álláspontja szerint – szembefordulva az 1920-as általános osztrák politikai nézettel – már nem volt megfontolandó lehetőség, amit megerősített az a tény is, hogy a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt kormányra kerülésekor az osztrákok túlnyomó többségében a nemzeti identitás már gyökeret vert.¹⁰

1934-ben a folyamatosan provokált osztrák szociáldemokraták polgárháborút kezdeményeztek, amelyet Dollfuss négy nap alatt lever, ezt követően először a szociáldemokratákat, majd a konzervatív erőket összefogó, saját maga által alapított Hazafias Front (Vaterländische Front) kivételével minden egyéb pártot betiltott.¹¹

1934 júliusában az osztrák nácik annak érdekében, hogy átvegyék a hatalmat, egy Hitler által támogatott puccskísérlet során meggyilkolták Dollfusszt, azonban a hatalomátvételi kísérletet elfojtották. Az új kancellár Kurt von Schuschnigg lett, aki gyengébb kézzel használta az elődje által kialakított vezetési környezetet.

Ausztria függetlenségének kulcsa a diplomácia mellett a hadsereg lett volna, azonban a békeszerződés 30 000 főre korlátozta annak létszámát.

Az Anschluss végrehajtása

1. fázis: Stratégiai előkészítés

Diplomáciai pozíciók kiépítése

Hitler 1936-ban szövetségre lépett Mussolinivel. Az elődjénél gyengébb vezetés mellett jelentős szerepet játszott az osztrák kormányzás fenntartásában Olaszország támogatása, azonban a német–olasz szövetséggel Ausztria a külpolitikájában elszigetelődött. Von Schuschnigg kényszerhelyzetben, előre menekülve kénytelen volt Hitlerrel szerződést kötni, amelyben Németország garantálta Ausztria szuverenitását, azonban a szerződés Ausztriát német államnak deklarálta, valamint lehetővé tette a náci szimpatizánsok beszivárgását az osztrák közigazgatásba.

2. fázis: Politikai előkészítés

Államigazgatási és erőszakszervezeti vezetők és szakemberek megvesztegetése, átállítása

1938. február 12-én, miután januárban az osztrák rendőrség újabb náci összeesküvést fedett fel, von Schuschnigg Németországban találkozott Hitlerrel. A találkozótól az osztrák kancellár az összeesküvés felszámolását várta, Hitler azonban a találkozón kinyilvánította, hogy szükség esetén akár katonai erővel is támogatja az osztrák nácikat, továbbá elvárta, hogy Ausztria külpolitikája ne térjen el Németországtól.

¹⁰ FABRI 1954: 9.

¹¹ ROIDER et al. [é. n.].

külpolitikájától. Von Schuschnigg visszatérően Ausztriába a megbeszélésen rögzített és aláírt egyezmény (Berchtesgaden egyezmény) alapján kénytelen volt amnesztiát adni a bebörtönzött náciaknak, valamint Hitler követelésére a belügyminiszteri poszttal bírta meg Arthur Seyss-Inquartot, az osztrák náci szövívőjét.

A 2. fázisban eltérés tapasztalható a modellhez képest. Az Anschluss előkészítésekor nyílt követelés volt a náci politikus kormányba helyezése, azonban az ezzel elérni szándékozott és kiváltott hatás nem tér el a modellben foglalttól. Ezen eltérésen túlmenően különbségként lehet értékelni az 1. és a 2. fázis között eltelt idő hosszát, ami az Anschluss esetében több év.

3. fázis: Műveleti előkészítés

Hivatalnokok, erőszakszervezeti vezetők, valamint a helyi bűnözői körök mozgósítása

Von Schuschnigg az események irányát látva megerősíteni szándékozott Ausztria szuverenitását és ennek eszközeként 1938. március 9-én bejelentett egy népszavazást négy nappal későbbre, amely Ausztria függetlenségéről kérdezte volna a lakosokat. A kancellár a szavazás eredményéül közel kétharmados többséggel a függetlenség kinyilvánítását várta. Hitler, felismerve a lépéskényszert, aktiválta az ausztriai nemzetiszocialistákat annak érdekében, hogy az okozott káosz megalapozza a náci bevonulás szükségességét.

Az események illeszkednek a modellhez.

4. fázis: A feszültség kirobbantása

Provokációk

1938. március 10-én a náci csapatok felvonultak az osztrák határ mentén, s Hitler ultimátumot adott von Schuschniggnek: halassa el a népszavazást, mondjon le, illetve Miklas osztrák elnök nevezze ki kancellárrá Arthur Seyss-Inquart belügyminisztert.¹²

A provokáció tekintetében az események illeszkednek a modellhez.

5. fázis: A központi hatalom kiszorítása

Az igazgatási épületek és stratégiai jelentőségű pontok elfoglalása. A helyi fegyveres erők megbénítása

Von Schuschnigg, látván a lehetőségeit, engedett az ultimátumnak és lemondott, amivel gyakorlatilag lemondott az osztrák önrendelkezésről is. A lemondás bejelentésekor

¹² United States Holocaust Memorial Museum [é. n.].

az osztrák nácik retorziótól való félelem nélkül elkezdtek a zsidók és a politikai ellenfelek támadását.¹³ Hitler parancsot adott Arthur Seyss-Inquartnak, hogy mint osztrák belügyminiszter kérjen segítséget Németországtól a rend helyreállítása érdekében.¹⁴

6. fázis: Alternatív politikai hatalom kialakítása

Új politikai testületek létrehozása

Annak ellenére, hogy az osztrák elnök eleget tett a náci követelésnek és kancellárra nevezte ki Seyss-Inquartot, a német csapatok Hitler személyes vezetésével 1938. március 12-én bevonultak Ausztriába. Bécsben náci kormányt hoztak létre Seyss-Inquart vezetésével, amely együttműködött Hitlerrel az Anschluss március 13-i kihirdetésében.

Von Schuschnigg lemondását követően az események olyan mértékben felgyorsultak, hogy azoknak külön fázisokra bontása talán erőltetettnek tűnik, mindemellett a minta felismerhető.

1. ábra: Anschluss-szavazólap
Forrás: FIZIKER 2013b

¹³ United States Holocaust Memorial Museum [é. n.].

¹⁴ Nazi Foreign Policy... [é. n.].

7. fázis: Az eredmény politikai stabilizálása

Népszavazás szervezése, médiakampány

1938. április 10-én az annektálásról szóló, megkérdőjelezhető népszavazáson gyakorlatilag a teljes szavazókorú lakosság (99%+) Hitler mellett voksolt.¹⁵ A szavazást propagandakampány előzte meg, amely bátorította az osztrák lakosokat az anchluss elfogadására. Zsidók, romák, illetve a rendszer ellenségei nem szavazhattak, valamint a szavazás nem volt titkos: a náci propagandisták jelenlétében kellett az 1. ábrán bemutatott szavazólapot kitölteni, ahol az igen karika nagyobb volt, illetve középre volt rendezve.¹⁶

8. fázis: A terület elszakítása az anyaországtól

A terület annektálása

A megszállással és az anchluss kihirdetésével az annektálás gyakorlatilag már március 13-án megtörtént, de a megkérdőjelezhető körülményű népszavazás tette azt hivatalossá. Az anchluss vonatkozásában ez a fázis nem merült fel.

9. fázis: A megtámadott ország politikai, stratégiai mozgásterének tartós korlátozása

A náci Ausztriát eltörölték. A területet átnevezték és német tartományként kezelték, a náciellenes osztrák pártok, különösen a kommunisták és a szocialisták vezetőit letartóztatták, a zsidókat elűldözték. Ausztria számára politikai vagy stratégiai mozgáster nem létezett.

Összegzés

A szakirodalom¹⁷ a hibrid hadviselés fogalmának kutatásakor több, egymásnak ellentmondó megközelítést fogalmaz meg. A kutatók egy része a hibrid hadviselést teljesen új hadviselési formának tekinti és hangsúlyozza, hogy azt jobban meg kell érteni, mivel csökkenti az elrettentés hatékonyságát;¹⁸ vannak szakértők, akik olyan régi módszereknek tartják, amely adaptálódott korunkhoz, különös tekintettel a feltörekvő és diszruptív technológiák hatásainak katalizáló hatásaira;¹⁹ illetve vannak, akik régi,

¹⁵ ROIDER et al. [é. n.].

¹⁶ *Nazi Foreign Policy...* [é. n.].

¹⁷ SOMODI-KISS 2019: 22.

¹⁸ CULLEN – REICHBORN-KJENNERUD 2017: 6.

¹⁹ COSTIGAN–HENESSY 2024: 25.

visszatérő technikának értelmezik.²⁰ Ezen utolsó véleményt támasztja alá Szun-ce időszámításunk előtti 4–5. században megfogalmazott véleménye, miszerint meg kell őrizni az ellenséges ország épségét, az a tehetséges vezető, aki harc nélkül győz.²¹

A 2500 éve érvényes gondolatokkal párhuzamosan a csel alkalmazása számos esetben felismerhető. Példaként megemlíthető a peloponnészoszi háború (i. e. 431–404), amely során a városállamok politikai destabilizációval és zavargások kirobbantásával próbálkoztak a szemben álló félnél és annak szövetségeseinél, továbbá Bizánc védelme 626-ban, amikor is Hérakleiosz dezinformációval hátráltatta az ostromló perzsa és avar erőket.

Az anchluss eseményeit a modell fázisaihoz hasonlítva megállapítható, hogy a kilenc fázisból minimum hét beazonosítható, ami egyrészt azt mutatja, hogy nem járunk messze a valóságtól, amikor az anchluss hibrid eseményként értékeljük, másrészt az eredmény a modell érettségét mutatja, hiszen egy 21. századi esemény nyomán kialakított gondolatot hasonlítottunk össze egy közel 80 évvel korábbi eseménnyel. Amellett, hogy az induktív kutatási technika hátránya megmutatkozik a hiányzó fázisokban, mindenképpen megerősítettük, hogy a hibrid hadviselés nem korunk fejleménye, a történelem során található példa az alkalmazására, így ezeknek a példáknak a feldolgozása fontos a jelenkor eseményeinek vizsgálata, következtetések levonása, a várható események elemzése során.

Felhasznált irodalom

- COSTIGAN, Sean S – HENESSY, Michael A. (2024): *Hybrid Threats and Hybrid Warfare Reference Curriculum*. Brussels: NATO Headquarters. Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf
- CULLEN, Patrick J. – REICHBORN-KJENNERUD, Erik (2017): *Understanding Hybrid Warfare*. MDCDC Countering Hybrid Warfare Project. Online: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- FABRI, Friedrich (1954): *Zur Psychologie des österreichischen Nationalgedankens unter besonderer Berücksichtigung des legitimen konservativen Denkens 1918–1938*. PhD-disszertáció. Mainz: Johannes Gutenberg Egyetem.
- FIZIKER Róbert (2013a): Az osztrák Trianon. *Világtörténet*, 35(4), 429–449. Online: https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet/vt_2013_4/fiziker.pdf
- FIZIKER Róbert (2013b): Az anchluss nélküli anchluss. *Archívnet*, 13(4). Online: www.archivnet.hu/politika/az_anschluss_nelkuli_anschluss.html
- GERASZIMOV, Valerij (2013): Cennoszty nauki v predvigyenyii. *Vojenno-promislennij Kurjer*, 2013/8.

²⁰ TERRADOS 2019: 43.

²¹ SZUN-CE [é. n.].

- HASLINGER, Peter (2016): *Saint-Germain, Treaty of*. 1914–18. International Encyclopedia of the First World War. Online: <https://doi.org/10.15463/ie1418.11017>
- KEREKES Lajos (1972): Vorarlberg és Tirol elszakadási törekvései Ausztriától 1918–1919-ben. *Történelmi Szemle*, 15(3–4), 431–453. Online: https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1972_3-4/kerekes.pdf
- Nazi Foreign Policy, 1933–38. *Austrian Anschluss – Four Days in March* [é. n.]. Online: www.bbc.co.uk/bitesize/guides/znxdnrd/revision/5
- RÁCZ András (2014): Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában. *KKI-tanulmányok*, 2014/1. Online: <https://docplayer.hu/6612943-Oroszország-hibrid-haboruja-ukrajnaban.html>
- ROIDER, Karl A. [é. n.]: *History of Austria*. Britannica Encyclopaedia. Online: www.britannica.com/topic/history-of-Austria/First-Republic-and-the-Anschluss
- SOMODI Zoltán – KISS Álmos Péter (2019): A hibrid hadviselés fogalmának értelmezése a nemzetközi szakirodalomban. *Honvédségi Szemle*, 147(6), 22–28. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2019.6.2>
- SZUN-CE [é. n.]: *A hadviselés törvényei*. Ford. Tőkei Ferenc. Online: <https://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm>
- TERRADOS, Juan Jose (2019): Hybrid Warfare. *The Three Swords Magazine*, 35/2019. Online: www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/HybridWar_Dec2019.pdf
- United States Holocaust Memorial Museum [é. n.]: *Nazi Territorial Aggression: the Anschluss*. Holocaust Encyclopedia. Online: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-territorial-aggression-the-anschluss>